

A szomszédos magyarság megismerése

(Őrvidéki magyarokról őrvidéki magyaroknak – A muravidéki magyarság néprajza)

Fölmértük már, hogy a határaink mentén élő magyarságot hány féle – szlovák, ukrán, román, szerb, horvát, szlovén, osztrák-német – nyelvi, szokásbeli hagyományok keltette és még sok-sok más irányú befolyás éri naponta?

Az ausztriai első, tudományos igényű, monografikus jellegű összefoglaló munka 2004-ben jelent meg, felsőlövői (Oberschützen) kiadásban, dr. Somogyi László tollából *A burgenlandi magyarság. történelem – földrajz – településforma – etnikum – szociálökönómia. előmagyar-és honfoglaláskori helyneveink Ausztriában és Bajorországban* címmel, 208 oldalon. A rengeteg adattal, térképpel, kimutatással, eredeti, korabeli és mai fényképpel gazdagított kötet mára forrásmunkává vált, amely azért is nagy vállalkozás volt, mert megkísérelte egy marokba fogni a magyarság történelmét 670-től 2004-ig. Az előzéken A/3-as terjedelemben Nagy-Magyarország térképe, benne a Várvidéknek (Burgenland) elnevezett, Ausztriához került Őrséggel. Külön érték – a természetesen német nyelvű összefoglalón kívül – az osztrák-őrségi helynevek teljes magyar-német jegyzéke, valamint a 3 oldalnyi forrás-fölsorolás.

Két éve egy képeslap-gyűjtemény került a várvidékiek kezébe, Göncz József és Bognár Béla magánkiadásában, *Szép várvidékünk történelmi képeslapokon – Unser schönes Burgenland in historischen Bildern* címmel. Végigkísérik a képeslapok az I. világháborút követő eseményeket, néha osztrák és magyar – természetesen ellentétes érdekből gúnyolódó – propagandaképekkel is. A hangszorgalommal összegyűjtött, várvidéki településeket is bemutató, korabeli lapok között a legmegdöbbentőbb, s mindenféle területabló háború és az azt követő békekötés esztelenségét szemlélteti az a fölvétel, amelynek szövege szerint

az osztrák határ menti, az egyazon udvarban lévő pajta magyar, tőle karnyújtásnyira a mellette álló sütőkemence már osztrák területen áll... A kötet első előzékén látható, hogyan alakult ki a Sopron, Moson és Vas vármegyéből kihatott, legfiatalabb osztrák tartomány: Burgenland, azaz Várvidék. A hátsón nem csak tételesen sorolja föl a német-magyar nevű községeket, hanem a lakosság megoszlását is ismerteti.

Legújabbban pedig megint valóban tudományos színvonalú könyvet tanulmányozhattunk végig Szoták Szilvia szerkesztésében az alsóőri (Untervart) Imre Samu Intézet kiadványainak I. köteteként *Őrvidéki magyarokról - őrvidéki magyaroknak – Über Warter Ungarn - für Warter Ungarn* címmel. A kiadvány a Horváth József polgármester által legmagyarabbnak nevezett kisvárosban – vagy nagyközségben? –, Alsóőrött lezajlott első nyelvészeti tanácskozás előadásainak foglalata. A kötet természetes értéke a fele terjedelmű német nyelvű összefoglaló, amely hírül viheti a várvidéki magyarság létezését és gondjait Németországon és Svájcban át szerte a világba, ahol sajátos német közösség él és virul napjainkban, de mindenüvé, ahol németül tudnak.

Az ő bevezető gondolataiból, valamint a várvidéki magyarok nyelvhasználatáról megtartott előadásából tudjuk, hogy a Magyar Tudományos Akadémia 2001-től kezdődően Szlovákiában, a Kárpátalján, Erdélyben, s a Vajdaságban létesített magyarságkutató-állomásokat, amelyekhez csatlakozott Alsóőrben 2007 után a felsőőri nyelvész, Imre Samuról elnevezett nyelvi intézet, amely a Muravidékre – Lendva-vidékre – is kiterjesztette érdeklődését. A friss kutatási eredményekről rendezett konferenciát 2008. szeptember 13-án az említett várvidéki intézet. Ekkor a tányérsort is

érintő köszöntőkkel együtt 13 előadás hangzott el azzal a tartalommal, amelyet a tanulmánykötet címe is jelez: Őrvidéki magyarokról őrvidéki magyaroknak. Ám nagyon hasznos volna, ha valami módon – rengeteg tévhitet is elűzendő – a magyarok lakta valamennyi területen kapható volna. Mert a kötet mondandója valamennyi magyarnak és a velük együtt élőknek is szól, hiszen e közösségek szoros kölcsönhatásban léteznek egymás mellett évszázadok óta.

Az egymást nagyra becsülő nemzetiségi együttélésnek – a maribori egyetem kutatója, Kolláth Anna tanszékvezető egyetemi tanár szerint – már megszűntek a korábbi akadályai: az egykor önmagát vasfüggönnyel a Nyugattól elválasztó, kommunista Magyarország, 2004-től már ugyanannak az Európai Államközösségnek a tagja, mint Ausztria és Szlovénia. Ezzel mindenütt létrejött a sajátosan kettős állampolgárság: osztrák és európai, szlovén és európai, magyar és európai, román és európai, stb. Így aztán, nem csak a szűken vett évszázadok alatt szinte azonos környezetben élők hatottak egymásra, hanem a most már szabad utazás révén mindenki mindenkire, az anyaországi rádió- és tévécsatornák, hírportálok, újságok pedig valamennyiünkre.

Ezért aztán a burgenlandi magyar egymással természetes módon beszél „örségiül vagy hetisien”, de ha honországgival, akkor az ő nyelvükön, mert szégyelli a maga – szerinte – csúnya beszédét. Ezért is küzdenek a kötetben megszólalók, sajátos értéként, az osztrák Őrvidék magyarságának, benne nyelvhasználatának megőrzéséért.

Ehhez hozzájárul az intézet létezése, valamint, hogy 1992 óta egyre meggyőzőbb segítséget kapnak az itt élők a felsőöri kétnyelvű gimnáziumtól: kezd megállni a magyar nyelv visszaszorulása a családi fészekbe a köznap nyelvhasználatban. Pathy Livia – aki Mosonmagyaróvár után Dél-Burgenlandban is tanít – éppen a középfokú, kétnyelvű oktatást elemzi. Csiszár Rita – aki az ausztriai nyelvcsereről és nyelv-megőrzésről írja doktori értekezését – fölfigyelt rá, hogy talán merő udvariasságból, ha a társaságban akár csak egy német nyelvű van is, átváltanak magyarról, ám veszekedni, káromkodni, az indulatok önkéntelen megnyilvánulásaként, mindenki csakis anyanyelvén képes.

Ez nem is okoz gondokat, ám aki akár egyetemen, akár szakintézetben tanul, a világhálós lehetőségek ellenére is, nehezen birkózik meg a magyar szaknyelvvel.

Ez nem csak a várvidékiek nagy gondja, hanem a Lendva környékieké is.

Különös egybeesés, hogy ugyancsak 2008-ban rendezték meg Lendván *A muravidéki magyarok néprajza – Narodopisje prekmurskih Madžarov* elnevezésű tudományos tanácskozást, amelynek 19 előadásából az immáron Budapesten ledoktorált Halász Albert szerkesztett kötetet. Ezzel is maradandó emléket állított Muravidék szlovénül és magyarul egyaránt választékosan beszélő, első alaposan és tudományos igénnyel dolgozó kutatóinak: a Rédcisen, szlovén anyától és magyar apától született, magát magyarnak tudó Bellosics Bálintnak, a teljesen szlovén Vilko Novaknak és a magyarosan ismert Pável Ágostonnak.

Aki kellő figyelemmel tanulmányozza a terjedelmes tanulmánykötetet, örömmel állapíthatja meg, hogy mára – szó szerint – beérett a muravidéki magyar értelmiség. Az érési folyamatnak évtizedek óta tanúi lehetünk. Ehhez kiváló forrásmunka Bence Lajos *Identitás és entitás* című kötete (Esszék, tanulmányok, kritikák, Pannon Tükör Könyvek, 2005). Ugyancsak fontos értéktöbblet egy másik költő, a szintén Göntérházán született Zágorec-Csuka Judit több, mindenekelőtt a muravidéki magyar kisebbség nyelvhasználatával foglalkozó könyve. Mindkettőjüknek másfél évtizede természetes otthona a Pannon Tükör és az általa kiadott könyvsorozat, ahogyan a többi lendvavidéki szó- és képzőművészek is.

Mindezekből következően ma már természetesként értékelendő dr. Bokor József tanulmánya a Lindua antológia 2007/2-3. számában *A magyar nyelvjárások és nyelvjáráskutatás a Muravidéken*, vagy dr. Göncz László *Kultúra – nemzeti kultúra – kulturális sokszínűség* című írása.

Tehát nem volt előzmény nélküli a Lendván 2008-ban megrendezett konferencia, amelynek többlet-hozadéka, hogy dr. Liszka József, a révkomáromi Fórum Kisebbségkutató Intézet, Etnológiai Központ igazgatója a szlovákiai Fölvidéken, a Mátyusföldön élő magyarság között végzett 10 évi kutatásának tapasztalatait hozta el a Muravidékre.

Ahol a magyarság és a jellegzetes hetési (hetisi) nyelv megmaradásának fontos támaszpontja a mára nem csak kialakult, de meg is erősödött értelmiségi réteg.

Az 1960-as évek elején még különlegességnek számított az, ami ma természetes: magyar irodalmárok, Vlai Lajos, Szúnyogh Sándor, Szomi Pál megjelenése muravidéki, azaz helyi kiadványokban. A mai derékhad – a tábórvörök csapata – a budapesti Eötvös Loránd Tudományegyetem bölcsészkarán végzett, az utóbbi években, mint már jeleztem, ott is doktorált, s ma belőlük tevődik össze nem csak a jeles költők, írók együttese, de a tudományos tanács is, hiszen többekből lett helytörténész, újságíró, szerkesztő, muzeológus, néprajzos, intézményvezető, sőt korábban Pozsonc Mária, most pedig dr. Göncz László révén képviselő is a szlovén országgyűlésben.

Ez is egyik lényeges eleme az említett és a Lendva-környéki magyarság néprajzi különlegességeivel: nyelvhasználatával, szokásaival, szötteisével, egyéb jellegzetességeivel foglalkozó tudományos tanácskozásnak, de a – természetesen magyarul jól értő – lendvai szlovén polgármester, Anton Balažek szíves támogatása is, a különböző szlovéniai és magyarországi intézmények, egyesületek segítségével kívül.

Az másik jelentős előzmény a kiváló nagykanizsai muzeológus, Kerecsényi Edit több évtizedes muravidéki kutatói szorgalma – ennek értékeit részletezte dr. Juhász Katalin, a MTA Néprajzi Kutató Intézetének tudományos főmunkatársa. A zalaegerszegi dr. Vándor László, a Göcseji Múzeum ma már nyugállományú igazgatója, az általa irányított intézmény és a muravidéki néprajz kapcsolatát vizsgálta. Ezt egészítette ki dr. Göncz László, a Lendvai Magyar Nemzetiségi Művelődési Intézet igazgatója. Kepéné Bihar Mária lendvai néprajzkutató, Lendvai Kepe Zoltán, a Galéria-Múzeum néprajzkutató munkatársa, aki a muravidéki magyarság néprajzi gyűjteményeiről beszélt, valamint a Muraszombati Területi Múzeum tudományos főmunkatársa, a szlovén Jelka Psajd.

Ennek rögzítése azért lényeges, hogy kitéssék: nem csak együtt élnek azon a vidéken különböző anyanyelvű népek, de közösen is kutatják

hétköznapiak sajátosságait, a nyelvi, viselkedésbeli, és egyéb kölcsönhatásokat.

A több évtizedes szlovéniai kétnyelvű iskolai oktatás ugyancsak megszívlelendő tapasztalatokkal szolgál. Ezért különösen érdekes, hogy egyaránt vizsgálódott Lendva környékén és a Rábavidék szlovénisége között Monika Kropelj, a rábavidéki hagyományőrzést Marija Kozar-Mukič elemezte, s mindkét szerző a helyenként kisebbségben élő szlovéniség szemszögéből nézvést.

Lényeges elem ez a mai együttélésben, a kölcsönös megbecsülésben, mert aki ismeri az 1880-as évek végén megjelent zalai újságokat, tudhatja, milyen hatással lehetett a vendek nemzeti tudatának, a magyarok iránti ellenszenv kialakulásában az Apponyi Albert gróf által jegyzett 1870. évi XXVII. törvény, amely aszerint díjazta a tanítókat, mennyire tudták túlsúlyba hozni a magyart a helybeliek által beszélt nyelv elnyomására. Nyilván nem ennek egyenes folyománya, de e sorok írójának személyes tapasztalata szerint is számos, az anyanyelvét kiválóan, sőt: *hetisien beszilő* ember csak nehezen birkózik meg nem csak a helyes, de egyáltalán a magyar írással.

A kötetek ismeretében mindkét tájegységre jellemző sajátosságok állapíthatók meg: az érvényesülés miatt egy időben visszaszorulóban volt a magyar nyelv, hiszen az iskolákban tanult szakszavakat alig ismerték magyarul, gyakori volt a nyelvcsere. Főként a fiatalok szívesebben beszélték az államalkotók nyelvét – holott ők is azok! –, röstelve nyelvjárásukat, mert az eltér az anyaországi tévékből, rádiókból, hírportálokról hallott magyartól stb.

Ha a várvidéki és lendvai tanácskozások eredménye ennek a folyamatnak a lefékezése, majd megfordítása lesz, máris elismerés illeti a szervezők és előadók odaadó szorgalmát. Az viszont eligazította volna a helyileg tájékozatlan olvasót, hogy ki(k) szerepel(nek) a képeken, például balról jobbra nézvést.

Mi, anyaországbeliek pedig, bármely vidéken járunk is, ne feledjük, hogy viselkedésünk egyaránt hat a magyarokra, és a velük együtt élő nem magyarokra – közös sorsu(n)kat befolyásolva.

Mi haza jövünk, ők odahaza maradnak.